

הלכות תענית סימן תקסב

מ כאר הגולה

ע שם פגמא
יבנוה ינה ליד
פ אוקמא ירב
הסדא שב ייא
צ לפרוש רש"י ש
ק לפרוש הרא"ש
שם ימ"ק ותר"ו
הכאביד בהשגות
פנך א ר מסנהו תרי
מיטרא דרב חסדא
ש הרא"ש שם אה
רבי ורביה רבי
יונה שם בירושלמי
התוספות פנ"ח
וכו שם ה הרא"ש
שם פנ"ח הרשב"א
מהרש"ל רבי
הרד"ק נשיא גו
פנ"ח רבי ורביה
מיטרי פנ"ח א וכן
הר"ה מקרי הרשב"א
א הר"ן פנ"ח הרשב"א
כ רביה רביה רבי

נמלך להתענות, (מ) אף-על-פי שלן בתעניתו, שלא אכל בלילה והתענה כל היום השני, (מא) אינו תענית, מפני (מב) שלא קבלו עליו (יג) מבעוד יום: ל' מתענה אדם תענית שענה, ויהא שלא יאכל כל היום. יכפיר, (הרי) שהיה טורד בתפציו ומתעסק בערכיו ולא אכל עד תצות או עד תשע שעות, (מג) ונמלך להתענות בשעות שנשארו מן היום, הרי זה מתענה אותם שעות ומתפלל בהם 'ענני', שהרי קבל עליו התענית קדם שעות התענית. יוש אומרים (מד) שגם זה תענית-שעות וצריך (מה) שיקבלנו עליו מאתמול; והיכי משפחת לה, כגון שקבל עליו מאתמול להתענות עד חצי היום וכשהגיע לחצי היום (מו) נמלך וגמרו, או שקבל עליו להתענות למחר מחצי היום ואילך ולמחר נמלך ולא אכל גם בחצי היום ראשון, (מז) הרי זה תענית שעות: יא אם קבל עליו תענית (מח) עד חצי היום ואכל אחר-כך, או שאכל עד חצי היום וקבל עליו תענית משם ואילך, יאינו נקרא תענית להתפלל 'ענני'. שאכל נקרא תענית לענין (מט) שצריך (יז) להשלים נדרו: יב תענית שגזרו על הצבור, אין כל יחיד צריך לקבלו בתפלת המנחה, אלא שליח-צבור מקרי תענית וחר הוא (טו) מקבל. (ג) יוש אומרים דהני מלי בארץ-ישאל שהיה להם נשיא לפי שגזרו קנמת על כל ישראל, אכל בחופזה לארץ צריכים כל הצבור לקבל על עצמם ביחידים שכל אחד מקבל על עצמו: יג (נא) יש מי שאומר שמי שפיר ואמר (נב) 'אם לא אילך למקום פלוני (נג) אשב

שערי תשובה

באר היטב

המקנהו דאף לכחשה של לחש להיא בפי, אכל בדיבור של לסק דקפלה קלב סתני ע"ש, וצו פאר שדעתו הרהרו אף שלא בשעת טוחה מקני, וכן בסב לשב מסיבת סביח:

וקפשי: י (ז) להשלים. דהנה אמיתא דספר לאכל תוך אותו זמן שקבל עליו, דלא הו נדר כלל, קמיל דמי צריך להתענות אותו זמן: (טו) מקבל. וכן מנהגו בתענית בה"ב אחר פסח ואחר סוכות שמי שענה זמן אחר הו שבכך שאומר הנון על התענית הו קבלה,

משנה ברורה

צריך לומר "שגם תענית-שעות זה צריך": (מה) שיקבלנו עליו מאתמול. הני בעת (מח) תפלת המנחה: (מו) נמלך וגמרו. רוצה לומר, שנמלך שלא לאכל אפילו שלא לשם תענית: (מז) הרי זה תענית שעות. רוצה לומר, ומתפלל בהם 'ענני': יא (מח) עד חצי היום. לאו דוקא, והוא הדין אם תקבלה הנה עד שלשת רביע היום, אם דעתו לאכל קדם גמר היום אינו מתפלל 'ענני' בתפלת המנחה. וען לעיל בסעיף א בהג"ה דהתחיד יכול לומר 'ענני' בשומע תפלה: (מט) שצריך להשלים נדרו. דהנה אמיתא דמקרי לאכל תוך אותו זמן שקבל עליו, דלא הו נדר כלל, קא משמע לן דמקל מקים צריך להתענות אותו זמן: יב (ג) יוש אומרים וכו'. הדינא נראה (מז) דצריך להתמיר ולהתענות בדיעה ראשונה אף שלא ידע ולא קבל על עצמו, וכל-שכן התעניתים הקתובים בפסוקי בראי אין צריך לקבל, ונראה דאף דעה השנייה מורה לזה, דאלו כבר רצו כל ישראל לקבלו עליהם, (מג) פדיתא בפוסקים: יג (נא) יש מי שאומר וכו'. נקט לשון זה לדין הראשון שמה שהתנה הוא דבר הראשון, (מד) דבזה יש הרבה פוסקים שחולקין וסבירא להו דאף שהתנא הנה בדבר הראשון, פניו שדבר שהתחייב הוא דבר-מצוה לא שך בזה אסתכתא ומחייב לקים, (מה) אבל שני דינים האחרונים פלי עלמא סבירא להו פן: (נב) אם לא אילך למקום פלוני. והוא הדין (טו) בקים נשיא, פנון שאמר אם אעשה דבר פלוני, ועשה: (נג) אשב בתענית. והוא הדין (מז) אם אמר אמן לצדקה:

שער הציון

(לח) עין פ"ד: (לז) בן טשטע פרי"ף. ולקאורה זה השנה גדולה על הפגאצרהם המשמע לכאורה טנה דמפרש להשלקן צריך דבנתו הוא רק לענין לצאת ידי נדרו ולא לענין להתפלל 'ענני', וקאמת זה אינו כדמכח פרי"ף, וגם הלא המחבר מקיים דינא דגמרא לענין לן בתעניתו, ובגמרא הנהו בסדא דאינו מתפלל 'ענני', וכמו שהקשה עליו הבית-מאיר. אכן באמת נראה הכל, דהפגאצרהם אינו מהמיק לנו רק את עצם הדין, אבל גם הוא מורה דכונת השלקן צריך שכתב 'אינו תענית', גם לענין תפלת 'ענני', ומה דהופיר 'מבעוד יום' שמי למעט היכי דתקבלה הייתה כליה אחר שהתחיל להתענות לשם תענית, דאז אינו קבלה כלל אף לענין להתפלל 'ענני': (מ) בגרי-נשי, וכן מצד קצת בתי-מאיר, ואף דברא"ש משמע פדעת הפגאצרהם בשעת הרב"ב, אכן הוא נשאר בקשיא על הרמב"ן. הרב"ב הבגרי-נשיע מושב קשיתו, וכתב שיש לבין פן גם דברי השי"ע. עין שם: (מא) ושעם דעה ראשונה, דער כאן לא צריך קבלה מאתמול הניו בתענית יום שלם, אבל בתענית שעות די שקבלנו סמוך לאותן שעות: (מב) כן משמע בנר"ב-משנה וכן פתח באר"ה רבה. ומה שהקשה ט"ז⁴⁶¹ כבר תרין הפאטר-טרדכי והאלה רבה דכונת צבור אלימא טפי: (מג) הרב המהר"ם ורספור תורת-האדם, והואק לעיל פס"מ ח"ב: (מד) מנגזאצרהם ואלה רבה וקצות-הספק ביוה"ד דעה סימן רנח, וכן משמע מהגרא"א: (מה) אלה רבה ופשוט, ועין שם שמהמיה על הטיז שלא תמית לזה: (מו) נקדוה'הספק ביוה"ד דעה סימן רנח הנ"ל: (מז) כן מצד הפגאצרהם וכן פתח הגרא"א בקשיטות וכן משמע מנודות-הספק שם, אטנם בספר בגרי-נשיע ומהר"שולם מצדדים לוהר דאף דכניו יתם השנה תענית וצדקה להר"ד דכשנייהם הו אסקמכתא, התחבר מדעם עצמו כחלק מיניהם, דלענין תענית חסל כפכות הרבנו יתם ולענין צדקה שקאורה דבידוד נקט להתמיר בדיעת החולקים עליו, אכן לענין דינא בראי לט להתמיר גם בתענית קדעת הפגאצרהם ואלה רבה:

הלכות תענית סימן תקסב תקסג תקסד

בסעניתי, מאחר שמה שהתנה הוא דבר הרשות, (נד) הני אסמכתא (פרוש), שאדם סומך בדעתו שיוכל לעשות דבר אחד וצל קמף זה היא גידור או מתחבב בדבריהם). (נה) אבל אם אמר 'אם לא אעשה מצוה פלונית אשב בתענית', וכן אם אמר (נו) 'אם יצילני ה' מצרה' (נו) או 'אם יצליח דרכי', לא הוי אסמכתא:

תקסג דין מי שהרהר בלבו להתענות, ובו סעיף אחד:

א (א) מי שהרהר בלבו (ב) שלא בשעת תפלת המנחה להתענות למחר, לא הוי קבלה, דלא עדיף (ג) מהוציא בפיו להתענות למחר (ג) דלא הוי קבלת תענית כיון שלא קבלו בתפלת המנחה:

א עצה ללעל סערי

א בוקח תענית י"ב וקרי ב קלשא בנרא תבא שם, טו קשם אבו תרא"ש ושאר פוסקים (פ"ט, אלא תה מתקנם או ישו ברוך סעודה, בית"א) וכן ג יושלמי שם, וכן סקטוב רב פוסקים

תקסד דין ליל שלפני התענית, ובו סעיף אחד:

א אכל תענית שאוכלים בו פליגה, בין עבור בין יחיד, הרי זה (ב) אוכל ושותה עד שיעלה עמוד השחר; (א) והוא שלא ישן (ב) (שנת (ג) קבע) (פ"ח), (ג) אבל אם ישן (שנת (א) קבע), אינו חוזר ואוכל ולא שותה (ד) אלא אם כן יתנה לאכל או לשנות: הנה (יש אומרים (ד) דבשניה אין צריך תנאי, (ה) דמסקמא דעתו של אדם לשנותה אחר השנת (ו) והוי פאלי (ט) התנה (טו) ומדרי הי"ג וה"א):

באר היטב

(ג) קבע. אפלו שלא על מנתו, ט"ז: (ג) קבע. אפלו חוץ סעודה, ב"י וט"ז פסק בהר"ף דאם ישן בתוך הסעודה מחר עד שיקר, וישן אח"כ שנת קבע, ע"ש: (ז) דבשתייה. כ"י פסב אפלו על המשקים ספרים, והג"ר פסב דוקא פ"ט: (ח) התנה. וי"ח דין להתנות אפלו לשתייה, ונכון הוא, אחרונים, וכתב המ"א: ו"ל הפל לפי מה שהוא אדם, אם רגיל לשנות פליגה מחר לשנות בלא תנאי, וי' סימן תקפא סעיף ב בהג"ה, וכן פסב הרב"ז סימן רטו:

ט"ו, וסב ט"א בסימן תקסג ט"ק א דאפלו אמר בלבו אז להתענות אין מחייב להתענות כיון שהוא שלא בשעת תפלת המנחה, אבל אם הוציא אז בפסוקי נראה לי להחמיר, ע"ש:

(א) מהוציא. ומ"א פסב דאם הוציא בפיו חייב להתענות מדין נדר, וכ"כ הב"ח. ועי' סימן תקסב ט"ק טו מ"ש, ועי' ד"א אה"ן:

(ב) אוכל. ו"ל דבתענית הלום אסור, דמשעה שחלם צריך להתענות פמ"ש סימן רפח ס"ד, וכ"כ של"ה דמשעה שחלם לא ישמש משהו:

משנה ברורה

לומר 'ענני' ב'שומע תפלה', כבר הכריע ו"מ"א (לעיל) בסעיף ה דיחיד יכול לומר אפלו לא קבלו פלל, וכל שפן בענינו שקבלו שלא בתפלת המנחה, דלכתובה פוסקים חשבו זה קבלה גמורה, על-פל-פנים לענין יחיד (ט) בודאי יש לו לומר 'ענני':

א (א) והוא שלא ישן וכו'. הנו, אפלו (ב) אם קמר סעודה מקבר ורוצה קדם אור היום לתור ולאכל, ושא"י: (ב) שנת קבע. אבל (ג) מתקננס, דהינו נים ולא נים חיר ולא חיר, לא חשיב שנה: (ג) אבל אם ישן שנת קבע. אפלו על מנתו.

והנה המספר סתם דכ"י, משמע דכ"י לא אפלו ישן בתוך השערה גם כן שוב אסור לאכל ולקמר סעודה קשעור משנתו, וקמו שמיסך בבית יוסף, אבל כמה אחרונים (ג) הסכימו דאם ישן בתוך השערה מחר לקמרה אסור-קף בין דמתחלה הנה דעתו לאכל עוד, ומכל מקום סתמייר על עצמו בנה (ד) קדוש אמר לו: (ד) אלא אם כן יתנה וכו'. קדם השנה, ואם מחר (ה) אפלו קמר סעודה קדם השנה וגם ישן אחר-כך שנת קבע, דעדין לא קבל עליו הסעניתי: (ה) דמסקמא דעתו וכו'. דדוך האדם (ו) להיות צמא אחר שנתו: (ו) והוי קאלו התנה. כתבו האחרונים (ו) דלכתולה ראוי להחמיר ולהתנות אף לשתייה, כדעת המספר, אכן אם (ח) רגיל לשנות אחר השנה אין צריך להתנות:

שער הציני

(מח) מגדאבהם ואלהי ובה וכן משמע טקדוה-הפסך שם, עי' שם: (מט) הנ"א: (נ) רבנו יהוס: (נא) הנ"א: (נב) גם זה שם: (נג) סגדאבהם: (נד) מגדאבהם ומ"א אדם: (נז) פן משמע משגדאבהם בסימן תקסב סעיף קטן יא וכן פסב המ"א אדם: (ג) סגדאבהם ו"ש ומאמר-מקדכי: (ז) ח"א אדם, ונתפש לדעת האב"ה דכ"י לא לה דאפלו קדם לזה מהני ולבנת רבנו תם דההורו כדבור דמי, וכן סב טאלה נכה, עין שם שפסק על דברי ט"ז בסימן תקסב סעיף קטן ט, וירלא פסגדאבהם דכ"י לא לה דההורו אין להחמיר בנה טשע דהוי חיר ספקא, ושמא אין הלכה פרובו תם ושמא אין הלכה בראב"ה: (ה) ובה נראה לי פשוט דאין לז"ג פבת זעום בענינו אפלו לבנת ט"ז לעיל בסימן תקסב: (ב) בית יוסף ושאר פוסקים: (ג) ט"ז והג"א ומאמר-מקדכי, והאפוקי מקאר הגולה שפסר דחסי לאפוקי אם ישן בתוך הסעודה, ונה אינו, דלדעת המספר שנה מועלת ככל חוגי פדאיטא בבית יוסף: (א) כ"ח וט"ז ואלהי נכה בשם ריא"ו וזרפן ומנאל וכפריש הרא"ש, ור"ן בדעת הר"ף, וכן מיכת סהריטפ"א פדושיה, עין שם, ומכח עוד שם, דאפלו אם השנה לא הנה בתוך השערה אלא קדם אכילה (קמו שפעי ש"אדם ישן בתפלת הלילה ואחר-כך קם לאכל), כפל מקום מחר לאכל אחר-כך, כיון שדרכו לאכל לא סלק על-ידי השנה מאכילה: (ד) כ"ח: (ה) פוסקים: (ו) ט"ז: (ז) אלהי ובה, דכריעבר אין להחמיר בנה, וכן משמע מהג"א דמצדו פתש-אומרים: (ח) סגדאבהם ואלהי ובה ושי"א:

הַלְבוּת תַּעֲנִית סִימָן תַּקְסָם תַּקְסָד

ביאורים ומוספים

מַשְׁנֵיב סִימָן נד

וְהֶאֱזָרוּנִים כְּתָבוּ יָדֵיךָ לְהַתְּמִירָם⁽⁴⁶⁾.

1) והיינו דוקא לאכול אכילת ארעי, וכן להמשיך אכילת קבע, אבל להתחיל אכילת קבע, כתב לעיל (סי' פט ס"ק כז) שמחציו שעה קודם עלות השחר ואילך אסור להתחיל לאכול או לשתות [שתיה המשכרת, כמבואר לעיל (סי' רלב ס"ק לה)] דרך קבע, דהיינו יותר מכביצה [ראה שעה"צ לעיל (סי' רפו ס"ק ז) שדין אכילת ארעי קודם התפילה דומה לדין אכילת ארעי חוץ לסוכה, וראה מה שכתבנו בסי' פט שב], משום שאין לקבוע טעודה סמוך לזמן תחילת חיוב קריאת שמע האריתא. ואפילו כשהוא יום תענית, כתב הגר"ח קמבסקי (אשי ישראל תשובה פו בסוף הספר) שבחצי השעה שקודם עלות השחר אין להתחיל טעודה בנטילת ידים.

46) וכשנדר צדקה אם יעשה דבר פלוני ועדיין לא עשאו, כתב בשו"ת תשורת שי (ח"א סי' רפא) שיכול לחזור בו, דהיינו שיאמר שגם אם יעשה לא יחול עליו נדרו, אכן, לגבי מי שנדר לצדקה סכום כסף אם יעבור על קבלת מסוימת שקיבל על עצמו, הורה בשו"ת רב פעלים (ח"א י"ד סי' לט) שתחילה יתירו לו את נדרו ואז יוכל לחזור בו קודם שיעבור על קבלתו, ואין כזה חשש איסור התרת נדר צדקה.

סִימָן תַּקְסָג

דִּין מִי שֶׁהִתְהַר בְּלִבּוֹ לְהַתְּעַנּוֹת

מַשְׁנֵיב סִימָן ג

שְׁלֹא בִשְׂעַת הַפְּלֵת הַפְּנִינָה⁽⁴⁷⁾ וְכוּ', כִּלְיָמֵן שֶׁהוּא יוֹסֵף⁽⁴⁸⁾.

2) ובגדר שנת קבע, ראה מה שכתבנו לעיל (סי' מז ס"ק כג).
אָפֵלֵא שְׁלֹא עַל מִקְטָנוֹ⁽⁴⁹⁾.

מַשְׁנֵיב סִימָן ג

מְהֵרָ לְאָסֵל אַחֲרֵיכֶם⁽⁵⁰⁾.

3) וכן משליל התענית חל במוצאי שבת ולא אכל טעודה מלוח מלכה דהלך לישון מכלי להתנות, דעת הגר"ש אלישיב (אשרי האיש ח"א: פס"ו אות ו) שכשיקום רשאי לאכול טעודה זו, שבין שדרוכו לאכול טעודה זו הריחו כמי שהתנה לאכול.

מַשְׁנֵיב סִימָן ד

אֶל־אֲסִיפֵן הַתְּנָה⁽⁵¹⁾ וְכוּ'. קִדְּם הַשְּׁנָה⁽⁵²⁾ וְכוּ', דִּעְיָדֵין לֹא קָבַל עָלָיו הַתְּעַנּוּתָא⁽⁵³⁾.

4) ותנאי זה, כתב בשו"ת אור לציון (ח"ג פליא תשובה ב) שכתענית ציבור יש להתנות דוקא בפיו, אולם בתענית יחיד שקיבל על עצמו די אם יתנה במחשבתו.

ואם התנה פעם אחת ואמר שכונחו שיעיל לתענית הרבה, כתב בשו"ת אור לציון (שם) שאינו מועיל לתענות אחרת, אלא בכל תענית צריך להתנות לפני השינה.

5) ומי שבירך 'המפיל' בשם ומלכות ומכר שלא התנה, כתב בשו"ת אור לציון (שם) שאף שיש חוששים להפסק בין ברכת 'המפיל' לשינה, מימ במקום צורך כזה רשאי להקל ולהתנות בפיו.

6) ואף לדעת הזוהר שאסור לאדם שישן שינת קבע לאכול קודם שיתפלל (כמובא לעיל (סי' פט ס"ק כח)), וכתב שלכתחילה נכון לדחותו בזה, כתב בשו"ת אור לציון (ח"ב פי"ז תשובה ח) שמימי אורח הלש הרצצה לאכול כליל התענית אחר שישן, רשאי לסמוך להתנות לפני השינה שדעתו לאכול ולשתות לכשיקום. ולענין מי שבשאר ימות השנה יתבטל מלימודו אם לא יאכל קודם אור היום, ראה משני"ב שם.

מַשְׁנֵיב סִימָן ו

וְהָיָה כְּאֵלֶּיךָ הַתְּנָה⁽⁵⁴⁾.

7) וכן לגבי המנהג להחמשת בערב ראש השנה, כתב הרמ"א לקמן (סי' תקפ"א ס"ב) שהואיל ומנהגם של רבים הוא לאכול קודם עלות השחר [כדי שלא יראה כחוקות הגוים שדרכם להתענות בערב יום חגם], לפיכך מותר לאכול גם אם לא התנה.

1) והמתאחר להתפלל מנחה עד סמוך לשקיעה ותפילתו תסתים לאחר השקיעה, כתב בביה"ל לעיל (סי' תקס"ב ס"ז ד"ה והוא) שכדי לצאת ידי כל הדעות טוב שיקבל תענית קודם מנחה כדעת הסוברים שמעילה קבלתו קודם מנחה, ויחזור ויקבל גם במנחה, אף על פי שיהיה זה כבר לאחר השקיעה.

2) וקבלת תענית בבין השמשות, הסתפק בביה"ל לעיל (שם ד"ה אינתי) שגוא מועילה בהיעדר אף שהיא לאחר השקיעה, ומשום שבשאר התעניות [חוץ מערב יום כיפור ותשעה באב] בבין השמשות עדיין לא מתחילה התענית, ונמצא שקבלתו היתה לפני שחל עליו חיוב התענית, ובפרט שיש לצרף את דעת רבי יוסי (שבת לה, א) שעדיין יום הוא, והניח בצריך עיון.

מַשְׁנֵיב סִימָן ז

דְּלֹא הָיָי קְבֵלַת הַתְּעַנּוּתָא⁽⁵⁵⁾ וְכוּ', דְּמִתְקַבֵּל לְהַתְּעַנּוֹת עַל-כֵּל פְּנִינִים מְדִינָן⁽⁵⁶⁾ וְכוּ', דְּהָהוּר קְדָבֵר פְּנִינִים⁽⁵⁷⁾ וְכוּ', הַכְרִיעַ רַבִּי אֶלְעָזָר⁽⁵⁸⁾.

3) אכן, העונה אמן על 'מי שברך שמבכרים בשבת את מי שיקבל על עצמו להתענות בחיוב דעתו להתענות, כתב לעיל (סי' תצ"ב ס"ק א) שאף שאינו מחויב להתענות בשל כך, מימי אם יחליט להתענות מועילה עניית האמן לכך שאינו צריך לשוב ולקבל עליו תענית.

4) וכתב השו"ע לעיל (סי' תיח ס"א) שיש חילוק בין המקבל על עצמו תענית לבין המקבל על עצמו בלשון נדר, שנדר חל גם על דבר מצות, מה שאין כן קבלת תענית אינה חלה על דבר מצות.

ואף שכאן הכריע בשם אחרונים שהמקבל תענית לפני מנחה אף שאין כאן קבלת תענית הרי הוא חייב על כל פנים להתענות מדין נדר, מימי לגבי מי שנדר בערב להתענות וביום נוסים התחיל להתענות מבלד לקבל עליו תענית וסבר היה שבכך יצא ידי נדרו, הביא לעיל (סי' תקס"ב ס"ק כג) מחלוקת אחרונים אם חייב להשלים תענתו אף שאינו יוצא בה ידי חובת נדרו, או שכיון שאינו יוצא בה ידי נדרו הרי זו קבלה בטעות, ולכן גם אם התחיל להתענות יכול לחזור בו ולאכול בו ביום.

5) והזוהר זה, ביאר לעיל (שם ס"ק ל) שהוא דוקא כשהזוהר בלשון זה שהוא מקבל עליו תענית, אבל מה שבדעתו להתענות לא נחשב כקבלת תענית.

6) בסי' תקס"ב.

סִימָן תַּקְסָד

דִּין לִיל שְׁלִפְנֵי הַתְּעַנּוּת

מַשְׁנֵיב סִימָן א

קִדְּם אֹרֵי הַיּוֹם לְהִזְרוּ לְאָכֵל, וְשִׁאִיו⁽⁵⁹⁾.

